

А.П.Гришак,

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті "Львівська політехніка",
м. Дрогобич

ПРОБЛЕМИ ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті охарактеризовані проблеми венчурного фінансування інноваційної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств і на основі вивчень економічної літератури та власних досліджень авторів наведені способи їхнього вирішення на макро- та мікрорівнях.

In the article it is characterized problems of venture financing innovation activity of the domestic machine-building enterprises. It is given ways of their decision on macro- and microlevels on the basis of study of the economic literature and own researches of the authors.

Перед розвитком ринку венчурного капіталу в Україні, який перебуває нині на стадії формування, стоять серйозні проблеми, які гальмують впровадження у виробництво прогресивних технологічних інновацій. Якщо деякі загальнодержавні проблеми є стабільними і болючими для усієї підприємницької діяльності, то інші перешкоди ефективного розвитку інституту венчурного фінансування при правильній їх ідентифікації та вчасного виявлення можна зменшити або повністю ліквідувати. Саме тому дослідження, спрямовані на аналіз проблематики венчурного фінансування, є досить актуальними та становлять наукову і практичну цінність не тільки для теоретиків та менеджерів-практиків фірм, а й держави в цілому.

Для України та в світі загалом, поняття венчурного фінансування є відносно новим – історія його розвитку налічує менше півстоліття. На сьогодні проблематика венчурного фінансування розкрита у працях як вітчизняних, так й іноземних науковців, зокрема В.Ільчука, І.Кузнецової, І.Литвин, Д.Лук'яненко, О.Романішин та інших [2-6].

Проте дослідження та виявлення проблем венчурного фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств майже відсутні. Поза увагою залишаються розв'язання проблем венчурного фінансування на макро- та мікрорівнях.

Основні завдання, які поставлені авторами, полягають у наступному:

Ї виявити та дослідити проблеми венчурного фінансування

інноваційної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств;

Ї структурувати проблеми на макро- і мікрорівнях;

Ї розробити способи розв'язання проаналізованих у статті проблем венчурного фінансування інноваційної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств.

Вихід України на новий науково-інтелектуальний рівень є необхідною інноваційною стратегією держави. Зокрема, до цього процесу повинні залучатись підприємства не тільки великого, а й малого та середнього бізнесу. Інститут венчурного фінансування виступає одним із основних способів забезпечення реалізації інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання економіки регіонів та країни в цілому.

Аналіз сучасної економічної ситуації дозволяє визначити такі передумови для розвитку венчурного бізнесу в Україні, що випливають з ментальних та історичних особливостей сучасної української нації: дух підприємництва та “розумного авантюризму”; високий рівень освіти населення; злиття особливостей азіатської та європейської культур – поєднання індивідуалізму з колективізмом; наявність численних НДІ; зростання кількості приватних малих і середніх підприємств; збільшення попиту на фахівців інженерної спеціальності; високий кваліфікаційний рівень трудових ресурсів, особливо на існуючих і колишніх підприємствах ВПК [6, с.7].

Вітчизняні машинобудівні підприємства для реалізації інноваційної діяльності обирають форму зовнішнього венчура, зокрема альянсів, як однієї з найбільш привабливих форм співпраці між компаніями в галузі НДДКР. Саме зовнішні венчури на українському машинобудівному ринку в умовах сучасного розвитку венчурної інноваційної інфраструктури, при відсутності економічних стимулів з боку суб'єктів венчурного підприємництва до здійснення ризикових вкладень капіталу у високотехнологічні проекти порівняно із незалежними венчурами залишаються поширеною формою ризикового підприємництва [4, с.198-199].

Проте, як і для будь-якої іншої економічної діяльності, для венчурної діяльності притаманні чинники, що гальмують впровадження цього процесу в українській економіці. На основі вивчень економічної літератури та власних досліджень авторів можна виділити два рівні проблем венчурного фінансування

інноваційної діяльності машинобудівних підприємств: макрорівень (загальнодержавний) та мікрорівень. Макрорівень формують проблеми загальнодержавного значення, які є однаковими для всіх підприємств. Цей рівень проблем перешкоджає інтеграційним процесам в економіці України та впровадженню міжнародних стандартів ведення інноваційної діяльності підприємств. Проблеми загальнодержавного рівня спричинені особливостями економічної, політичної та законодавчої політики держави. Мікрорівень формують проблеми специфічні для певного підприємства чи іншого суб'єкта венчурного ринку. Державі та підприємствам необхідно виробляти стратегію ідентифікації проблем венчурного фінансування та розробляти заходи щодо їх подолання.

На макрорівні можна запропонувати структурувати проблеми на проблеми законодавчого, інституційного, економічного, фінансового, тіньового, інфраструктурного та соціального характеру.

Законодавчі проблеми полягають у невизначеності та економічній і політичній нестабільності у державі, невідповідності законодавчого забезпечення потребам ринку, слабкій законодавчій підтримці інноваційної діяльності машинобудівних підприємств. До цієї групи належать такі проблеми: законодавчо не закріплено діяльність венчурних фондів, відсутня чітка політики сприяння розвитку венчурного бізнесу з боку держави. Для посилення ролі венчурної діяльності в системі економічної політики України необхідне відповідне законодавче та нормативно-правове забезпечення, гармонізація українського законодавства з правом високорозвинених країн, у тому числі Європейського Союзу, та з правовими системами міжнародних організацій.

Інституційні проблеми – проблеми, що полягають у слабкій розвиненості інститутів, які мали б впорядкувати наявні інвестиційні та інформаційні потоки, а також відокремити прошарок венчурних фондів, що є винятково інструментом тіньових схем [3, с. 91].

Економічні проблеми: високі ризики, які притаманні інноваційним проектам, особливо на ранніх стадіях реалізації; недостатня ефективність податкової політики, а саме: високий рівень податку, який не враховує конкурентоспроможність і

новизну виробів; високі відсотки за кредит; відсутність економічної заінтересованості більшості господарських суб'єктів у реалізації принципово нових розробок, нововведень високого техніко-економічного рівня, нерозвиненість ринку цінних паперів, відсутність стимулювання залучення іноземних інвестицій на НДДКР в Україні. Венчурне фінансування в Україні здійснюється, як правило, за вищою відсотковою ставкою (25-30 %), ніж кредитування.

Фінансові проблеми. Особливості фінансових проблем проявляються у різних сферах, а зокрема:

1) у проблемах податкової системи України, з точки зору на венчурне підприємництво (кошти спільного інвестування потрапляють під подвійний податковий тиск: спочатку на рівні інвестиційного фонду як прибуток від інвестиційних операцій, а потім на рівні окремого інвестора як його доходи по інвестиційних сертифікатах) [7];

2) через відсутність розвинутого фондового ринку в Україні як однієї з основних можливостей ефективного виходу з венчурних інвестицій;

3) через недостатній обсяг державного фінансування галузевих програм, у зв'язку з цим на ринку існує значна частка іноземних інвестицій у капіталі фондів прямого інвестування та венчурних компаній України.

Тіньові проблеми. Комплексною проблемою інвестиційної діяльності в Україні є корупція у вищих гілках влади та великі політичні ризики.

Інфраструктурні проблеми полягають у недостатньому розвитку науково-технічної інфраструктури в Україні. Так, згідно із Законом України "Про основи державної політики у сфері науки та науково-технічної діяльності" завдання організації та координації заходів щодо створення такої інфраструктури покладено на уряд. Основними елементами інноваційної інфраструктури повинні стати спеціалізовані самостійні організації та установи, першочерговими видами діяльності яких є: консалтинг, інжиніринг, посередницькі та інформаційні послуги, послуги технопарків, аудиторські послуги, венчурне фінансування (інноваційні фонди, компанії, банки), патентні послуги, управління і координація тощо [5, с.348].

Соціальні проблеми виникають у соціальній сфері і спричинені

економічною політикою держави: рівень мінімальної заробітної плати, надання працівникам соціальних гарантій, активна участь профспілкових організацій тощо.

Проблеми мікрорівня служать основою для розробки та прийняття управлінських рішень та їхнє розв'язання лягає в основу формування цілей розвитку та планування стратегічної мети діяльності суб'єктів венчурного ринку, в тому числі машинобудівних підприємств. Рівень виникнення проблем даного рівня залежить від економічно-соціальної діяльності самих підприємств і вони знаходяться у тісному взаємозв'язку із внутрішньою політикою вищого керівництва підприємства. Проблеми мікрорівня можна поділити на фінансові, організаційні, підприємницькі, тіньові, психологічні та управлінські проблеми. Наведемо характеристику проблем мікрорівня.

Фінансові проблеми. Венчурне фінансування інноваційних проектів машинобудівних підприємств не позбавлене і на мікрорівні фінансових проблем, особливість яких може проявитись у тому, що:

- 1) інноваційні проекти починають приносити прибутки, як правило, через 3-5 років, а за цей період для підприємств притаманний негативний баланс;
- 2) для інноваційних проектів притаманний високий рівень фінансового ризику;
- 3) складність у залученні фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів.

Організаційні проблеми полягають в ускладненні взаємного пошуку донора та акцептора венчурних інвестицій; невизначеності та недовірі потенційних акцепторів венчурного капіталу до нової організаційної форми.

Підприємницькі проблеми – низький рівень підприємницької культури та навичок, які необхідні при складанні та представленні бізнес-планів інноваційних проектів.

Тіньові проблеми. Сучасна практика показує, що організаційні форми венчурних фондів використовуються в інтересах окремих компаній та інвесторів. Вітчизняний венчурний капітал ухиляється від участі в новаторських проектах. Це зумовлено такими причинами [3, с. 89]:

- 1) за умов розбалансованої інституційної системи інвестиції в окремі галузі традиційної економіки мають надвисокий рівень

доходності за відносно короткий термін інвестування та за умов суттєво низького рівня ризику. Наприклад, сфера будівництва. За обставин, коли інвестиції в нерухомість приносять надприбутки, раціональним вибором інвесторів є вкладання капіталу саме в нерухомість, а не в інноваційні проекти, що є нижчими за доходністю, суттєво ризикованішими та тривалішими;

2) наявні статистичні показники щодо динаміки кількості та активів венчурних фондів не відображають реальної ситуації щодо розвитку інституту венчурного інвестування. Організаційна форма венчурних фондів нерідко використовується як інструмент скорочення податкових витрат економічних агентів за рахунок експлуатації “провалів” нормативного середовища.

Психологічні проблеми – нерозуміння господарюючими суб'єктами переваг нової форми фінансування, неготовність інвесторів нести високі ризики інноваційної діяльності, відсутність привабливості венчурних інвестицій у вітчизняні інноваційні проекти.

Управлінські проблеми виникають через неправильний вибір та ухвалення управлінського рішення. Виникають на всіх етапах реалізації інноваційної діяльності машинобудівного підприємства. Факторами виникнення управлінських проблем є неякісна кадрова політика, слабка організація трудової дисципліни, низька кваліфікація працівників та висока плінність кадрів, відсутність дієвої системи мотивування праці тощо.

На основі аналізу економічних джерел [1-6] та охарактеризувавши проблеми венчурного фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, можна запропонувати рекомендації щодо їх розв'язання (табл. 1).

Отже, дана класифікація дає можливість більш конкретно розробляти способи щодо розв'язання проблем венчурного фінансування. Базуючись на проведених вище дослідженнях, можна зазначити, що для успішного розвитку конкурентоспроможної економіки України на світовому ринку в умовах інформаційно-інноваційної глобалізації можливе тільки за умови успішного розв'язання породжених проблем венчурного фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, направлення сил на стрімкий розвиток інституту венчурних інвестицій, створення сприятливого режиму функціонування венчурних фондів та повної адаптації

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

венчурного бізнесу до умов вітчизняного бізнес-середовища. Венчурний бізнес повинен стати перспективним інструментом підвищення науково-технічного рівня виробництва, реалізації інноваційного розвитку держави, розвитку інвестиційно-інноваційного ринку та оздоровлення економіки України загалом.

Таблиця 1

Рекомендації щодо розв'язання проблем венчурного фінансування інноваційної діяльності

Рівень	Вид проблем	Способи вирішення
1	2	3
Макрорівень (загальнодержавний)	Законодавчі	Впровадження в органах державного управління систем менеджменту якості за міжнародними стандартами ISO 9001:2000; спрощення процедури реєстрації інноваційного проекту і отримання підприємством статусу інноваційного; прийняття Закону “Про венчурні фонди”; підготовка проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо функціонування ринків венчурного капіталу; вдосконалення законодавчої бази з питань оподаткування прибутків
	Тіньові	Розробка та реалізація низки заходів, зокрема, це заходи щодо детінізації та декриміналізації економіки; щодо запобігання непродуктивного відтоку капіталу; щодо захисту суб'єктів господарювання від рейдерства та детінізації політичного процесу
	Фінансові	Удосконалення форм оподаткування венчурних підприємств; розвиток фондового ринку України; інвестування внутрішніх коштів на розвиток венчурного підприємництва, залучаючи вітчизняні страхові компанії, пенсійні фонди тощо
	Інституційні	Сприяння становленню інституційного середовища; створення нових форм управління циклом “наука – техніка – виробництво”, до яких належать технопарки і технополіси; зниження ризиків інвестицій у інноваційні проекти за рахунок стабілізації інституційного середовища й підтримки акцепторів венчурних інвестицій
	Економічні	Розробка і впровадження міжнародних інвестиційних програм; державна підтримка комерціалізації інноваційних проектів у пріоритетних для держави напрямках шляхом часткового або повного фінансування маркетингу інноваційної продукції; залучення вітчизняних корпорацій для участі у глобальних економічних та інноваційних процесах; введення пільгового режиму функціонування малих інноваційних компаній – акцепторів венчурного капіталу; лібералізація оподаткування
	Інфраструктурні	Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності; створення інфраструктурної мережі консалтингових фірм, які будуть надавати послуги у науково-технічній сфері підприємствам; створення ринкової інфраструктури розвитку венчурного капіталу та надання підтримки з боку місцевих органів влади, великих державних і недержавних корпорацій; впровадження інститутів державного страхування і гарантування венчурних інвестицій у суспільно важливі інноваційні проекти малого бізнесу

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Продовження табл. 1

1	2	3
	Соціальні	Покращення соціального становища шляхом виконання загальнодержавних соціальних програм, зокрема, програму підтримки молоді, програму «Про схвалення концепції загальнодержавної програми зайнятості населення» [8] та ін.
Мікрорівень	Фінансові	Створення сприятливого фінансового середовища для суб'єктів. Особливо це стосується створення стимулів для участі у венчурному фінансуванні різних фінансових інститутів
	Організаційні	Надання більшої самостійності в структурі великих організацій відокремленим підрозділам, що займаються інноваційною діяльністю
	Підприємницькі	Активізація підприємництва в економіці; сприяння розвитку пропозицій інноваційних проєктів
	Тіньові	Посилення контролю за діяльністю венчурних фондів з метою зниження ризику використання тіньових схем та підвищення прозорості венчурних фондів; збільшення кількості перевірок, які проводить Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку
	Психологічні	Подолання недовіри і формування престижності та емоційної привабливості венчурних інвестицій у вітчизняні інноваційні проєкти
	Управлінські	Включення відповідних курсів щодо фахових освітніх програм; організування та стимулювання міжнародного співробітництва та обмін досвідом у сфері венчурних інвестицій; удосконалення організаційної структури управління венчурним фінансуванням; прийняття дієвої системи мотивації праці; підвищення кваліфікації та додаткове навчання працівників

Таким чином, венчурна діяльність – це молода галузь економіки України, яка є малодослідженою, що й породжує ґрунт для подальшого аналізу її особливостей та розробки рекомендацій для ефективного впровадження у практичну діяльність підприємств машинобудування теоретичних напрацювань. Подальшого вивчення потребують такі питання, як порівняння альтернативних способів фінансування та визначення місця і ролі венчурних фондів у системі венчурного фінансування інноваційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про основи державної політики у сфері науки та науково-технічної діяльності” від 13.12.1991 р. // ВВР. – 1992. – № 12. – ст. 165.
2. Ільчук В.П. Інституційний венчурний капітал як фактор розвитку конкурентоспроможності національної економіки // Матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки” м. Скадовськ Херсонської області, 10-15 вересня 2007 року [Електронний ресурс]. – Доступ. – <http://incon-conference.org.ua>.
3. Кузнецова І.С. Інститут венчурних інвестицій: стан та перспективи розвитку в Україні // Наука та інновації. – 2008. – Т 4. – №1. – С. 87–95.
4. Литвин І.В. Українські машинобудівні та приладобудівні підприємства в системі венчурного підприємництва // Тези доповідей II міжнародної науково-практичної конференції “Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики”. –

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Львів: Львівська політехніка, 2008. – С. 198-200.

5. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник // Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський, О.М. Мозговий та ін. / За ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.

6. Романішин О. Перспективи розвитку венчурних фондів в Україні як джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств // Наука молода. – 2004. – №2. – С. 4-8.

7. Баранець кий І.О. Особливості та перспективи розвитку венчурного підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Доступ. – <http://ekonomika.com.ua>.

8. [Електронний ресурс]. – Доступ. – http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=F27D37995D5151B6202380123C3CEC07?art_id=81688&cat_id.